

(قسمت سوم)

ترجمه و تدوین: سلمان عمرانی

در اروپا بیماران روانی، مسئولیت کیفری ندارند

مقررات دانمارک

قانون مجازات دانمارک، مسئولیت کیفری افراد دچار اختلالات روانی را استثناء کرده و به دادگاه اجازه داده است، تا درباره اقدامات تأمینی لازم، جهت ممانعت از تکرار جرم، تصمیم گیری نماید.

(۱) عدم مسئولیت کیفری به سبب اختلال روانی

فصل سوم قانون مجازات این کشور (که اختصاص به شرایط لازم برای محکومیت دارد) در ماده ۱۶ خود به این استثنای مسوولیت اشاره کرده است. بر اساس این ماده، «کسانی که در حین ارتکاب فعل، به عللی همچون بیماری روانی و یا حالات مشابه، از اختیار کامل برخوردار نبوده اند، مورد مجازات واقع نمی شوند. این مقررات در مورد کسانی که از عقب ماندگی ذهنی (۴۰) قابل توجهی رنج می برند، قابل اجراست. (۴۱)»

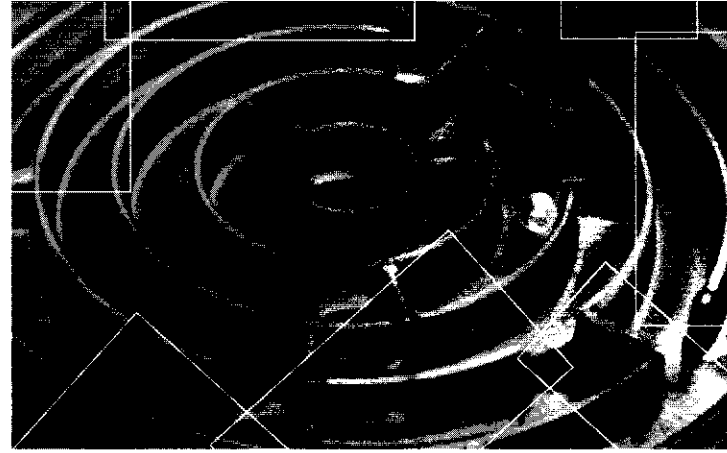
«حالات قابل مقایسه» با ناهنجاری روانی، حالاتی هستند که به سبب عواملی همچون اعتیاد به مواد دارویی خاصی، و یا به پرهیز از خوردن غذا برای

اشاره

مقاله حاضر قسمت سوم از ترجمه ی مطالعات تقنینی تطبیقی سنای فرانسه است که در فوریه ۲۰۰۴ تحت عنوان «عدم مسئولیت کیفری بیماران روانی» منتشر گردیده و در شماره های فروردین و اردیبهشت ماه سال جاری پرداخته شد. مطالعاتی که پیرامون شرایطی که حقوق جزا، عدم مسئولیت کیفری افراد مبتلا به اختلالات روانی را به رسمیت می شناسد؛ و این که چه اقداماتی قابل اجرا بر روی چنین مجرمینی است ارائه گردید در ادامه بیان شد که حاصل پژوهش نشان می دهد که به جز کشور سوئد، در دیگر کشورها اختلال روانی از موجبات عدم مسئولیت کیفری است و سوئد مقررات مربوط به عدم مسئولیت کیفری بیماران روانی را از قانون مجازات مصوب ۱۹۶۲ خود حذف کرده است. در خلاصه آن که ادامه مقررات فرانسه و سپس مقررات آلمان و انگلستان مطرح شد و اینک دیگر مقررات کشورها:

وقتی فورشید می (ود گریه نکن. زیرا اشکهایت اجازه نخواهند داد که ستارگان را ببینی).

Violeta Parra

از ابتدای ژوئیه سال ۲۰۰۰، قانون مجازات دانمارک، مقرر داشته است که دوره اجرای این اقدامات، می بایست به صورت محدود و مشخص باشد؛ مگر آنکه جرم ارتكابی از جمله جرایم بزرگ بوده (جرایمی نظیر قتل، دزدی همراه با خشونت، سلب آزادی از افراد، تجاوز به عنف،...) و مجرم به صورت بالقوه خطری برای افراد دیگر محسوب گردد (حالت خطرناک).

حداکثر دوره این اقدامات پیشگیرانه برای اقامت در موسسه تخصصی درمانی پنج سال، و برای اقدامات دیگر سه سال است. دادگاه می تواند پس از درخواست دادسرا و نیز اقتضای اوضاع و احوال ویژه، این دوره را به مدت دو سال دیگر تمدید نماید.

هنگامی که به سبب حالت خطرناک مجرم، این اقدامات برای دوره نامحدود تعیین شد، اجرای آن تحت نظارت خواهد بود؛ به این صورت که پس از پایان پنج سال اول و بعد از آن، پس از هر دو سال، گزارشی از وضعیت مجرم به دادگاه ارائه می شود.

به هر صورت، دادگاه می تواند هر زمان که به ارزیابی مثبتی در مورد پیشرفت وضعیت مجرم دست یافت، اقدامات مذکور را حذف و یا تعدیل نماید. دادگاه این تصمیم را پس از درخواست دادسرا، که مسوول نظارت بر حسن اجرای اقدامات تامینی است، اتخاذ خواهد نمود. این درخواست نیز پس از مطالبه دادستان، یا مطالبه سرپرست قانونی مجرم، و یا با مطالبه موسسه ای که مجرم در آن بستری است، صادر خواهد شد.

در اواخر سال ۲۰۰۲ میلادی، وزارت دادگستری دانمارک، به دنبال تغییرات صورت گرفته در ارتباط با مدت اقدامات تامینی، اقدام به بررسی تصمیمات اتخاذ شده در دادگاههای دانمارک در این زمینه، در فاصله زمانی ۱ ژوئیه ۲۰۰۰ تا ۳۱ دسامبر ۲۰۰۱ نمود. این بررسیها نشان داد که:

- ۴۲٪ این اقدامات تامینی برای دوره نامحدود تعیین شدند.
- ۸۴٪ از «سایر» اقدامات تامینی هم برای دروه پنج ساله (حداکثر زمان محدود) تعیین شدند.
- فقط ۲۳٪ از اقدامات تعیین شده کمتر از پنج سال تعیین شدند.

مقررات اسپانیا

قانون مجازات اسپانیا مجرم شناختن افرادی که دچار اختلالات روانی هستند را استثناء کرده است،

مدت طولانی، و یا به سبب اختلال ادراکات در اثر افزایش میزان قند (۴۲) خون در بیماران دیابتی، حاصل می شود.

ماده ۱۶، همچنین پیش بینی کرده است که کسانی که پس از مصرف الکل و یا هر ماده نشاء آور (۴۳) دیگر دچار اختلالات روانی موقتی و یا حالات ویژه دیگری شوند، چنانچه اوضاع و احوال جرم اقتضا کند، مجازات می شوند. در عمل، عدم مسؤولیت کیفری از این نوع، کمتر در عالم خارج تحقق می یابد؛ مگر در صورتی که اعتیاد به مواد دارویی به قصد ارتکاب جرم نبوده باشد.

به عکس، چنانچه فردی از عقب ماندگی ذهنی محدود (۴۴) رنج می برد، و یا دارای وضعیت مشابه آن است، مجازات نمی گردد؛ مگر در صورتی که اوضاع و احوال مجازات او را ایجاب کند.

از سوی دیگر، ماده ۶۹ قانون مجازات دانمارک، به دادگاه اجازه داده است تا از اجرای مجازات علیه کسانی که مشمول ماده ۱۶ نشده، لکن به علت بروز نارسایی ذهنی یا اختلال روانی گذرا مرتکب جرم شده اند، جلوگیری به عمل آورد. در نهایت این قاضی است، که بر اساس گزارش کارشناس، تصمیم می گیرد که مجرم دارای مسؤولیت کیفری بوده است یا خیر.

(۲) اقدامات قابل اجرا بر روی مجرمین دچار اختلالات روانی

به طور کلی، دادگاه تنها و منحصرأ می تواند مجرمین مورد اشاره ماده ۱۶ را تبرئه نماید. با این حال، جهت جلوگیری از ارتکاب مجدد جرم، دادگاه می تواند اقدامات پیشگیرانه (۴۵) را مورد توجه قرار دهد؛ اقداماتی نظیر الزام به اشتغال در محل تعیین شده، قنات تحت نظر و مراقبت، مراقبتهای پزشکی، درمان سیار، نگهداری در محیطهای درمانی باز یا بسته. دادگاه می تواند همین اقدامات را در مورد مجرمین مشمول ماده ۹۶ نیز اعمال کند.

لکن به دادگاه اجازه داده است به وسیله اقدامات تأمینی مشخص شده، مانع از تکرار جرم شود.

(۱) عدم مسئولیت کیفری به سبب اختلال روانی

ماده ۲۰ قانون مجازات اسپانیا عدم مسئولیت دسته هایی از افراد را پیش بینی کرده است؛ این افراد عبارتند از:

۱- افراد دچار ناهنجاری و انحراف روانی، به حدی که مانع از فهم جنبه غیر قانونی اعمال خود و یا مانع تطبیق رفتار با ادراکات هستند؛

۲- افرادی که درک عالم واقع را از لحظه تولد، بدلیل اختلال ادراکات (۴۶) از دست داده اند؛

ناهنجاری ذهنی، به زمینه های مختلفی از عقب ماندگی ذهنی مرتبط است؛ زمینه هایی چون روان پریشی (۴۷)، روان نژندی (۴۸) و یا روان رنجوری (۴۹). و این ناهنجاری در صورتی است که به شکل موقت و گذرا حاصل شده باشد؛ همانند اینکه به دلیل یک شوک روانی از خارج عارض شده باشد. «اختلال ادراکات» نیز، به طور ویژه، برای افراد درون گرا (۵۰) و یا کر و لال ممکن است به وجود بیاید.

قانون مجازات تصریح می کند که اختلالات روانی موقتی که عمداً به وجود آمده اند، (همچون استعمال و اعتیاد به مواد دارویی) موجب استثناء از مسئولیت کیفری نخواهد بود.

موضوع ماده ۲۱ این قانون، مربوط به مسئولیت محدود (۵۱)، اختصاصاً به افرادی دارد که شعور و اراده آنها مختل شده است لکن به طور کامل از بین نرفته است. اینگونه مجرمین قابل مجازات هستند، لکن به صورت اجباری، مورد تخفیف مجازات قرار خواهند گرفت. این قاضی است که، بر پایه نظر دو کارشناس، تعیین می کند که مرتکب دارای مسئولیت کیفری است یا خیر.

(۲) اقدامات قابل اجرا بر روی مجرمین دچار اختلال روانی

چنانچه جرم توسط کسانی که در ماده ۲۰ قانون مجازات به آنها اشاره شده است واقع شده باشد، دادگاه می تواند اقدامات تأمینی لازم را تعیین کند. برای صدور چنین حکمی، می بایست اولاً مجرم مرتکب جرم (۵۲) شده باشد؛ و ثانیاً اینکه اعمال و شخصیت مجرم بیانگر «احتمال ارتکاب» مجدد جرم باشد؛ و نه صرفاً «امکان ارتکاب».

ماهیت این اقدامات تأمینی، بستگی به مجازات تعیین شده برای عمل ارتكابی، در صورت وجود

مسئولیت کیفری، دارد. اگر مجازات جرم ارتکاب یافته زندان بوده باشد، فرد فاقد مسئولیت، به اقامت در مجتمع روان درمانی، و برای سایر مجازاتها، به الزام به مراقبتهای ویژه محکوم خواهد شد.

مدت اقامت در مجتمع روان درمانی، نباید از مدت محکومیت زندان در فرض وجود مسوولیت، بیشتر باشد. به بیان دیگر، دادگاه موظف است مدت دوره اقامت در این موسسات را تعیین کند. راجع به التزام به مراقبتهای ویژه نیز، دادگاه نمی تواند فرد را به بیش از پنج سال محکوم کند.

این اقدامات همچنانکه حسب خطری که فرد برای جامعه می تواند داشته باشد تعیین می شوند، قابل تغییر و یا تعلیق نیز می باشند. قاضی اجرای احکام کیفری می تواند هر زمان که بهبودی نسبی مجرم را احساس کند، از دادگاه صادر کننده حکم، درخواست تعلیق و یا تغییر حکم را بنماید. وی موظف است در مورد اقدامات تأمینی محدود کننده آزادی، در پایان هر سال، نظر کارشناسی خود را مبنی بر ادامه و یا تغییر این اقدامات به دادگاه ارائه کند.

Retard mental [40]

(۴۱) در این سیستم، عقب مانده ذهنی به کسی اطلاق می شود که دارای ضریب هوشی کمتر از ۷۰ است. عقب ماندگی ذهنی قابل توجه بیانگر ضریب هوشی کمتر از ۵۰ است.

Hyperglycémie [42]

Euphorisant [43]

(۴۴) دارای ضریب هوشی مابین ۵۰ تا ۷۰

Des Mesures Préventives [45]

Trouble de la perception [46]

Psychose [47]

Névrose [48]

Psychopathie [49]

Autiste [50]

Responsabilité Atténuée [51]

(۵۲) قانون مجازات اسپانیا، جرایم را به دو دسته جرایم کم خطر و جرایم پرخطر تقسیم کرده است. دسته اول خطا (Faute) و دسته دوم جنحه (Délit) نام دارد.

دوماهنامه جایگزین های زندان منتشر شد

چهارمین شماره از دوماهنامه جایگزین های زندان به همت کمیته اطلاع رسانی و تبلیغات ستاد سیاستگذاری و برنامه ریزی کاهش استفاده از مجازات زندان خردادماه سال جاری منتشر شد. در این شماره به مباحثی همچون مصاحبه با قاضی احمد

مظفری در خصوص مجازات های جایگزین زندان، گزارش در خصوص ضرورت کاهش استفاده از مجازات زندان تشریح فعالیت های ستاد سیاستگذاری و برنامه ریزی کاهش استفاده از مجازات زندان، اخبار مرتبط با این موضوع از سراسر کشور، معرفی کتاب (خشونت از جمله بیماری های رایج در زندان ها) نوشته هوگینز

محصول ۲۰۰۰ میلادی و پیام های مسئولان قضایی نظام در ارتباط با این موضوع پرداخته شده است. گفتی است این تشریح در ۸ صفحه قطع رحلی بزرگ در تیراژ ۱۶ هزار نسخه به روسای کل دادگستری ها، دادستانها، قضات محترم سراسر کشور و برخی مجتمع قضایی و نیز ادارات کل زندانهای کشور ارسال می گردد.

جایگزین های زندان

فاضلی احمد مظفری:
باید نکرشها را نسبت به
مجازاتهای زندان، تغییر دهیم

صفحه ۲

ایتاندهاشمی شاهرودی

**باید دادن زندان محدود
شود و شرط و شروط
برایش گذاشته شود**

بازدید فیلمسازان و هنرمندان
عرضه سینما و رسانه ملی از
بازداشتگاه اوین

صفحه ۳

گزارش

**گاش می شد سرنوشت را
از سر نوشت**

صفحه ۶

اخبار استانها

صفحه ۲

یاوری نامه

کاهش استفاده از مجازات زندان، جانش ها، انتظارات

دکتر علی بابایی

طرح دکترین نوین زندان زدایی از نظام قضایی کشور توسط حضرت ایتانده شاهرودی، نقطه عطف سرنوشتسازی بود که منبوع تا مسير و جهت گیری نظام قضایی کشور را با دگرگونی و تحولی عمیق مواجه سازد. تحولی که بدون تکیه فاعل نیست. در صورت تحقق کامل آن، بستر مناسبی جهت نظارت و آرایه نظام نوین زندانبانی اسلامی که نه تنها وضعیت را باز آسودگی کشور بلکه که الگویی قابل استفاده در بسیاری از نظامهای قضایی روز دنیا گردد، بلکه حلال نصیبت در این حیات آن است که اگر بعد از سه دهه اخیر اغلب نظامهای زندانبانی روز دنیا با وجود بروز از مشکلات ناشی از غیرفراوانی جمعیت زندانبان دست به اقدامات وسیع زندانبانی نکنند، نتیجه آن این خواهد بود که دکترین آرایه شده توسط ریاست محترم قوه قضاییه در ایران واجد ویژگی مهمی است، که آن را عمده از القابات و ویژگیهای دیگر کار گرفته در سایر کشورها متمایز کرده است. در این نظریه اساساً نقش به زندان و فلسفه وجودی آن به معنای حرفه شده است. در حالی که سایر کشورها یک از نظامهای زندانبانی را به عنوان سرنوشت سازی قابل استفاده در سایر کشورها می دانند و حتی به عنوان الگویی برای سایر کشورها می دانند که آن را از جهت فلسفه وجودی و اهداف آن

فداوند انسان را به آبیهای عمیق فره می برد، نه به این دلیل که او را غرق کند، بلکه بفاطر اینکه او را تطهیر کند.
John Aughey